

MARCU GABINSCHI
Institutul de Filologie
(Chișinău)

**APROPO DE PREZENTAREA CONCEPTULUI
DE ALAUTEMIE ÎN REVISTA „LIMBA ROMÂNĂ”
(BUCUREȘTI)**

O surpriză pentru noi a fost recenta publicare în „Limba română” (București) a articolului dnei Adina Dragomirescu, special consacrat conceptului nostru de alautemie inclusivă confixal-sufixală și a altor considerații de-ale noastre privind unele fenomene ale limbii române [1, p. 150-155]. E o surpriză cu atât mai neașteptată, fiind prima în felul său, în toți anii de când publicăm lucrări despre această limbă (începînd cu anul 1956), căci pînă acum n-am avut un asemenea răsunset sub formă de articol special din România. E de notat și faptul că, cu puține excepții, punctele noastre de vedere sunt redade veridic, fiind și documentate în mod corespunzător,¹ (spre deosebire de ceea ce se face cîte odată în niște observații neglijente²). Cu atât mai mult îi suntem recunoscători dnei A. Dragomirescu pentru atenție, în special pentru faptul de a fi făcut cunoscut colegilor români punctul nostru de vedere asupra unor fenomene importante ale limbii lor.

Se înțelege că, prezentînd corect acest punct de vedere, D-Sa a ținut să expună și păreri proprii asupra fenomenelor în cauză, păreri ce nu întotdeauna coincid cu ale noastre. De aceea ne permitem să ne exprimăm dezacordul cu acestea, precizînd unele momente din materialul examinat.

Astfel, nicidecum nu suntem de acord cu afirmațiile, de-a dreptul hiperbolizante, despre „terminologia structuralistă destul de greoaie” (p. 150), „limbajul foarte tehnic” (p. 152) ori că „terminologia folosită de autor este foarte complicată, îngreunînd destul de mult accesul la ideile (multe, foarte interesante) expuse” (p. 155).

E caracteristic faptul că ideile de bază privind ceea ce am numit „alautemie” sunt expuse de către însăși prezentatoarea noastră în puține rînduri și pe înțelesul oricui. Ce este „foarte complicat” în această idee principală: o logoformă (formă de cuvînt) apare în două variante, una putînd constitui enunț aparte, iar cealaltă neputînd s-o facă? În primul caz avem a u t e m, iar în cel de-al doilea a n a u t e m, termeni formați din elemente bine cunoscute ale terminologiei internaționale de origine greacă. În cazul dat autemul e prezentat în românește prin genitivul de tipul *a omului, a casei* și prin infinitivul de tipul *a cînta, a vedea, a trece, a dormi*. Iar anautemele respective sunt *omului, casei* și *cînta, vedea, trece, dormi* ș. a. Acest fel de alomorfe pozițională, adică alternarea autemului cu autemul în context, este ceea ce numim a l a u t e m i e. Credem că este un lucru absolut clar pentru oricine ar vrea să-l înțeleagă, ca să nu mai vorbim de cei cu facultatea de litere terminată. S-ar putea respinge constatările noastre, dacă ele n-ar reflecta un fenomen real, de exemplu, dacă l-am atribui uneia dintre limbile în care el nu există. Dar în românește

¹ Vezi nota 1 (p. 150) în care sunt menționate 8 lucrări de-ale noastre din ultimii ani. Spre a nu complica expunerea, în cele de mai jos ometem documentarea tezelor noastre din lucrările enumerate de D-ei, și din lucrările care le precedă, indicate în ele.

² Vezi, de exemplu, [2, p. 89] unde suntem numiți printre aceia care socot că „supinul ar fi tot un infinitiv”, pe cînd în realitate vedem în conglomeratul numit „supin” în gramatica română cel puțin șase formații diferite.

el există și de aceea necesită să fie identificat ca atare. O necesită, în primul rând, ca să se pună capăt atât găsirii articolului în elementele *al, a, ai, ale*, complet indiferente față de sensul de hotărît/nehotărît, cât și găsirii prepoziției în infinitivul de tipul *a face*, străin de orice sens oblic. Deci fenomenul există, iar nerelevarea lui printr-un termen propriu ar contribui la nonidentificarea lui ulterioară ca fenomen sui-generis. E tocmai cazul să ne amintim de cunoscuta maximă a lui Carl Linné: *N o m i n a s i n e s c i s, p e r i t c o g n i t i o r e r u m* (dacă nu chiar de maxima și mai veche a lui Confucius: *A d e n u m i d r e p t î n s e a m n ă a î n țe l e g e d r e p t*).

Și cu toate că în alte privințe genitivul și infinitivul sunt, se înțelege, foarte diferite, nu putem nega faptul că sub raportul relevat aici ele prezintă două manifestări ale aceleiași esențe: amîndouă apar, în funcție de context, ba ca autem, ba ca anautem (comunitatea cuprinzînd și acel detaliu că în ambele cazuri una se deosebește de alta prin același element *a*, pe care îl numim a u t e m i z a t o r).

Cauza acestui paralelism nu este, cel puțin în prezent, clară. Se pare totuși că nu avem aici o simplă coincidență. Afară de comunitatea în sincronie, ea se confirmă prin istoria limbii: acolo unde nu s-a ajuns la distribuția strictă dintre autem și anautem, aceasta are loc atât la genitiv (fiind obișnuit și tipul *casa a omului*), cât și la infinitiv (fiind obișnuit și tipul *poate a face*) cum este, de exemplu, la cronicari, dar și în unele graiuri arhaice din Bucovina. Adică, stabilizarea alautemiei la ambele formații în chestiune a mers, în linii mari, concomitent. Se prea poate deci că aici și-a spus cuvîntul un factor de adîncime, care mai rămîne de identificat.

Mai relevăm specificitatea românească a fenomenului, nouă cel puțin nefiindu-ne cunoscută nicio limbă cu aceeași particularitate, deși alomorfa pozițională e un fenomen bine cunoscut lingvisticii, cîteodată tot sub formă de alautemie (însă nu a genitivului sau a infinitivului, și încă a lor tot odată și, cu atât mai puțin, cu același autemizator).

Așadar, reafirmăm că prezentarea noastră a fenomenului în discuție, ca, de altfel, și reproducerea ei de către însăși dna A. Dragomirescu (vezi în special p. 151) reflectă realitatea și este ușor de înțeles pentru oricine ar vrea s-o facă.¹ Deci celor ce consideră denumirile noastre „foarte complicate” le rămîne ori să demonstreze inexistența fenomenului în cauză ori, în caz contrar, să-l identifice oarecum într-un fel mai puțin „complicat” (de altfel, cum ar face-o dna A. Dragomirescu, nu ne este deloc clar).

Astfel privim caracterizarea expunerii noastre ca fiind „foarte complicată” în genere. Cît privește „terminologia structuralistă” (și aceea „destul de greoaie”), constatăm următoarele:

Din toată terminologia structuralistă n-am luat decît termenii arhicunoscuți de alomorf și alomorfie, ceilalți puțini fiind ori mai vechi ori propuși de noi (autem, anautem, alautemie, autemizator), toți cu unul și același radical. (Noțiunea de confix nu e a noastră, ci existentă de mai demult. Noi n-am făcut decît să precizăm definiția ei, atât ca element extraalomorfic, cât și ca alomorf al sufixului.) Intenționat n-am recurs nici la cele mai răspîndite noțiuni ale diferitor școli structuraliste și poststructuraliste, transformațional-generativiste ș. a., în special la noțiunile de structură de adîncime și cea de suprafață, la constituenții imediați etc., foarte des aplicate acum. Nu de aceea că am fi contra acestor metode în genere, ci din simpla cauză că pentru demonstrarea tezelor noastre nu este

¹ Încă un aspect al fenomenului în discuție (de altfel, facultativ pentru descrierea lui, dar tot specific românesc, este existența arhicazului, care este forma comună a autemului unei logoforme și a altei forme a aceluiași cuvînt, aceasta fiind extraalomorfică: așa sunt rom. *omului, casei* (anautemul genitivului și dativul) și *cînta, vedea, trece, dormi* (anautemele infinitivului și diferite forme verbale), vezi amănunțit [3]. Pe semne A. Dragomirescu nu știe de acest lucru, care, poate, ar părea cuiva și el „foarte complicat”.

nevoie de ele. Cu alte cuvinte, ne-am condus de cunoscutul principiu empiric,¹ care cere maximă economie (numărul minim posibil de noțiuni de bază), maximă simplitate (numărul minim posibil de operații cu noțiunile de bază alese), corespondența maximă posibilă cu ideea deja existentă despre obiectul respectiv în măsura în care nu e contradictorie deci și maxima consecvență. În ceea ce privește reproșurile ce ni s-au făcut, relevăm cerința simplității și credem că, așa cum definim principalele noțiuni introduse de noi în operație (vezi mai sus), am respectat-o. Deci acușările de a fi aplicat „terminologia structuralistă destul de greoaie” și asem. sunt lipsite de teme. E vorba de relevarea trăsăturii de-a dreptul globale a limbii române, pînă acum nerelevată explicit ca atare, ceea ce n-a putut decît să ceară anumite procedee de demonstrare. Și dacă metoda noastră pare cuiva „foarte complicată”, repetăm, îi propunem ca ori să demonstreze că această trăsătură nu există, ori, în caz contrar, s-o releve printr-o metodă mai puțin „complicată” decît a noastră (altfel spus, să aplice mai bine principiul empiric, respectînd mai bine în special cerința simplității²).

Celălalt reproș ce ni s-a făcut privește nu modul de expunere, ci chiar esența lucrurilor, de aceea cere o analiză mai amănunțită. Avem în vedere pasajul: „introducerea noțiunii de confix (și a celor legate de acesta) nu este absolut necesară, în condițiile în care în lingvistica românească de factură structuralistă circulă de multă vreme termenul de *morfem discontinuu*, care acoperă aceeași realitate lingvistică” (p. 155), în care se face trimitere la [5, p. 51]. Dar în sursa indicată se constată existența de morfeme discontinue, o specie a lor fiind cele întrerupte.³ Ca exemplu se aduce germ. *gelernt* format prin morfemul de acest fel *ge...t*, iar ca alt exemplu al aceluiași tip de morfem e citat infinitivul român *a...á (î, î, e, eá)* cu *a* ca „marcă a infinitivului” și tot acolo e menționat morfemul „întrerupt de genitiv, dacă considerăm așa-numitul articol genitival drept marcă a genitivului” [5, p. 51]. Se înțelege că acesta este un evident pas înainte în comparație cu tradiționalele calificări ale lui *al, a, ai, ale* ca „articole” și ale lui *a* de la infinitiv ca „prepoziție” (calificări ce persistă și după apariția lui [5] și ale altor lucrări pe tema dată). De relevat că tratarea fenomenului în cartea [5] e consecventă, condemnîndu-se în repetate rînduri clasarea la articol a elementelor străine de exprimarea categoriei determinării (p. 167-169, 172, 177-178). Printre acestea se găsește și „articolul genitival”, care „nu presupune niciun fel de diferență sub aspectul determinării” (p. 177). Se respinge pe drept cuvînt și prezentarea ca prepoziție a lui *a* infinitival, care nu exprimă niciun sens oblic, iar pentru redarea acestuia singur cere prepoziții adevărate (p. 206).

Totuși (chiar dacă facem abstracție de unele concesii, poate involuntare, în favoarea tradiției adînc înrădăcinate, cf. despre *a* ca prepoziție „putînd sta înaintea unui infinitiv în cele mai multe cazuri” – p. 279) trebuie să constatăm următoarele:

„Marcă”, adică morfemul (apărînd de data aceasta ca alomorf pozițional), nu este *a* antetematic singur, ci *a* împreună cu elementul posttematic cu care în anumite poziții se implică reciproc: genitivul cu *a* nu este ceva ca **a om*, iar infinitivul cu *a* nu

¹ Vezi despre acesta, de exemplu [4, p. 265-270].

² Deci iarăși e cazul să ne amintim de cunoscutele cuvinte ale lui Creangă: „Iubite cetitoriu,/ Multe prostii ăi fi cetit, de cînd ești./ Cetește, rogu-te, și ceste, și unde-i vedé că nu-ți vin la socoteală e pana în mîină și dá și tu altceva mai bun la iveală, căci eu atîta m-am priceput și atîta am făcut”.

³ Ca cealaltă specie a morfemului discontinuu e prezentat tot acolo „morfemul repetat” de tipul celui din rom. *casă frumoasă*, lat. *filius bonus*, calificat drept mijloc de acord. Dar acest fenomen (chit că acordul nu se realizează, nici pe departe, numai prin morfeme repetate) nu privește flexionarea unui singur cuvînt, ci ține de sintaxă, de care *a* de la genitiv și infinitiv trebuie separat net, ca parte a unei singure logoforme, nu ca ceva din afara ei.

este ceva ca **a cînt*, ci sunt respectiv *a omului* și *a cînta*. Altfel spus, avem acel alomorf discontinuu, mai precis întrerupt, menționat în [5, p. 51] mai sus, dar care nu coincide cu singurul *a*. Adică „marca” este *a ... lui* și *a...á* și asem., pentru care tocmai se potrivește termenul confix. Cu părere de rău însă, acesta nu figurează la examinarea elementelor în cauză în [5], unde lipsește și vreo definiție a lui, pe cînd formularea precisă a ei este un lucru destul de greu.

La această formulare trebuia să se evite greșeli de tip răspîndit, cum este, în primul rînd, confundarea confixului (morfem sau alomorf unic) cu îmbinarea prefixului cu sufixul. Chiar în una din lucrările menționate de A. Dragomirescu [6, p. 32-33] l-am criticat pe A. A. Reformațkii, care în manualul său (calificat pe copertă ca „manual clasic”, ed. a 5-a, 1999) prezintă confixul ca îmbinarea a două afixe, prefix și sufix, aducînd ca exemplu germ. *gelobt* (deci aceeași clasoformă ca și *gelernt*, adus în [5, p. 51], dar interpretat acolo ca un singur morfem discontinuu).

De mai demult figurează în lingvistica rusă problema tratării prepoziției de pe lîngă cazul prepozițional (ca în *в доме, на доме, при доме, о доме*, și asem.) și a flexiunii acestuia (deci, *в ...е* și asem.) tot ca un singur morfem întrerupt (de tipul celor existente în limbile incorporante sau nu). Și în lumina acestor fapte noțiunea de confix trebuie precizată (s-a dovedit că *в доме* ș.a., care admit acordul în interiorul său, de ex., *в новом доме*, sunt totuși prepozitive, nu forme confixale, spre deosebire de complexe incorporante, care nu admit acordul).

Mai relevăm faptul că la prezentarea morfemelor întrerupte ale infinitivului și genitivului în [5, p. 51] lipsește ideea alomorfiei (ca să nu mai vorbim de cea specifică românească, pe care o numim alautemie) a acestor morfeme întrerupte cu cele neîntrerupte, de tipul *a... al* / *-a* și *a... lui* / *-lui*, alomorfie pe care nu o cunoaște tipul german *ge...t* (ca în *gelernt*), prezentat acolo ca model de morfem întrerupt, bine cunoscut în lingvistică. De aceea nu putem rămîne, cum se face în [5, p. 51] la constatarea doar a formării infinitivului și genitivului românesc prin morfeme întrerupte (și aceea fără aplicarea termenului precis „confix”).

Confixul participial de tip german (ca în *gelernt, gelobt* ș. a.) se găsește și el în relații de alomorfie cu altceva, însă nu de cea pozițională, ca în rom. *casei/a casei, lucra/a lucra*), ci de cea adtematică: acest *ge...t* nu alternează cu simplul *-t* în funcție de poziție, ci cele două se alipesc de teme diferite. De ex., *gemacht, gelernt, gelobt* ș. a., dar *illustriert, übersetzt, entstellt* ș.a. La mai multe verbe neregulate *ge...t/ge...en* se îmbină cu alomorfia temei, ca în *bringen – gebracht, gehen – gegangen, singen – gesungen, nehmen – genommen* ș.a., ceea ce iar îngreunează identificarea confixului ca atare în formă pură.

În schimb, germana (ca și alte limbi cu confixul) nu cunoaște alomorfia pozițională confixal-sufixală (vezi mai sus¹) care în română coexistă cu confixarea pură (ca la ordinale). De aceea trebuie net distinse în românește, pe de o parte, *al/a/il/ale... lui/ ei/lor* (ca și *a ...á/é/eli/i*) și, pe de altă parte, *al ...lea, a ...a* de la ordinale, aceste ultime fiind extraalomorfice. Clasarea lor obișnuită împreună cu *al* ș. a. genitival la „articol genitival”, „pronominal” sau „posesiv” ca ceva unic este iarăși confuzia a două lucruri diferite. Acest element de la ordinale e calificat pe drept cuvînt în [5, p. 170] ca „așa-numitul articol”. Și totuși acolo nu se relevă nici alomorfia în genere confixal-sufixală pozițională a formațiilor în chestiune, nici anume ceea ce am calificat ca

¹ Ce e drept, ne referim la părerea dominantă. Dar nu e exclus ca la o analiză ulterioară germ. *machen* și *zu machen* cu *zu* deprepoziționalizat, să se dovedească a fi tot alomorfe poziționale. Același lucru s-ar putea spune despre fr. *faire – de faire*. Totuși alautemie acolo nu poate să fie, deoarece toate aceste morfocomplexe pot constitui enunțuri eliptice aparte.

alautemie (adică, mai reamintim, capacitatea numai a unuia din alomorfe de a constitui un enunț aparte). De notat că acest fenomen se realizează în românește, deși într-un număr finit de unități, și în afara confixării, după modelul *-a/Ø*, ca în *acest – acesta, acel – acela* în diferite forme ale lor. (Confixul derivativ *de-a... lea*, ca în *de-andoaselea, de-a v-ați ascunselea* ș. a. e prezent și el într-un număr foarte restrâns de elemente.)

Dar româna cunoaște bine și un fenomen derivativ bazat pe confixare, care nu-i este specific, ci e propriu limbilor romanice în genere. Vorba e de așa-zisa „parasinteză”: cf. derivarea de tip productiv ca *drept – a îndrepta, dreptate – a îndreptăți, clește – a încleșta, știință – a înștiința* ș. a. (cu mult mai rar e tipul *lapte – a alăpta*).

Știind ce este confixul, putem constata că la formarea, de exemplu, a lui *a încleșta* din *clește* sau a lui *a îndrepta* din *drept* schimbăm flexiunea substantivală (din *clest* S) sau adjectivală (din *drept* A) pe cea verbală, ceea ce nu e posibil la acești radicali decât schimbându-se sufixarea (ca în *clest* S ș. a.) prin confixare (ca în *a în clest* V ș. a.), deci obținem nu **clest* V, **drept* V, ci *încleșt* V, *îndrept* V, adică, abstract vorbind, obținem din ... N sufixal un în ... V confixal. Calitatea confixului ca un singur morfem pe lângă aceste teme e confirmată (ceea ce redă corect după noi dna A. Dragomirescu) cu exact același rol al confixului, ca și a sufixului, chiar pe lângă temele din unul și același câmp semantic; ca în verbele *a îndrepta* (format prin confixul derivativ *în ...a*) și *a strîmba* (format prin sufixul derivativ *-a*), altfel prezentate ca TV și *a...TV*, cu T simbolizînd tema. Confixarea de tipul examinat e destul de răspîndită în românește, derivatele formîndu-se nu numai de la substantive și adjective (unde procedeul e productiv), ci și de la numerale (cf. *a îndoi, a întrei, a înmii* ș. a.) și chiar de la interjecțiile verbale (cf. *a înhăța*), unde productivitatea lor e ca și epuizată.

Tot fără identificarea unei varietăți sui-generis a confixului extraalomorfic, numit perifix, nu putem demonstra identitatea mai multor clasoforme ale verbului românesc care cuprind și participiile „dependente” și cele „independente” de conjugare, dar nu ne adîncim aici în această problemă, pe care am încercat s-o rezolvăm în lucrarea [6, p. 36-38] (menționată și ea în [1, p. 150]) și mai amănunțit în [7, p. 214-215; 8, p. 36-37].

Tot ca un fel de morfem discontinuu sui-generis, bazat nu pe elementele pretematic și posttematic, ci pe cel intratematic și cel posttematic, poate fi privit fenomenul cunoscut ca umlaut sau metafonie, adică schimbarea vocalei radicale concomitent cu alipirea a ceea ce se socoate sufix. Fenomenul e bine cunoscut din limba germană, datorită faptelor ca *Hand – Hände, Strom – Ströme, Buch – Bücher, Kraut – Kräuter* (e vorba de pluralul substantivelor, dar în mai puține cazuri fenomenul e prezent și la verbe, cf. *grabe – gräbst, laufe – läufst, sehe – siehst* ș.a.). În limba română, de obicei, nu se aplică termenii „umlaut” sau „metafonie”, dar fenomenul respectiv există și în ea. Astfel, el e productiv la substantivele în *-are* (pl. *-ări*), de ex., *cîntare – cîntări* (deși schimbarea aceasta poate fi privită și ca substituirea sufixului întreg *-are > -ări*, nu ca *-a- > -ă- + e > palatalizarea lui r* aparte). Dar există și cazuri cu varierea temei, ca *fată – fete* sau, invers, *drept – dreaptă*, cf. *vagon – vagoane*, dar și *școală – școli* etc., cu analogii la verbe, ca *a vedea – să vadă* sau *strecor – strecoară – strecurăm* ș.a.m.d. (exemplele s-ar putea ușor înmulți, incluzînd și cazuri de marcare și mai multiplă, ca în *mestecăcn – mesteceni* sau *a crește – să crească* ș. a.). Deci, dacă, de exemplu, *fată* se preface în *fete*, nu apare nici **fate* (cu *ă > e*) aparte, nici **fetă* (cu *a > e*) aparte, ci au loc cele două schimbări concomitent, altfel spus, are loc o singură schimbare complicată: *-ă > -e + á > é*. Prin urmare, și aici putem vedea tot un morfem discontinuu (nu pre-posttematic, cum e confixul, ci intra-posttematic). Adică, și acest fenomen se încadrează ca un caz particular în ceea ce e prezentat în [5, p. 55] ca morfem discontinuu, anume întrerupt: *e ...e* (din *fete*), care l-a schimbat pe *a ...ă* (din *fată*) ca „marcă”

a pluralului, e și el întrerupt de *t* din temă (acest fel de morfem discontinuu poate fi numit și „metafonofix”, deși denumirea nu e lucrul principal).

Deja această varietate de morfeme discontinui din română, impune o delimitare cât mai strictă a ceea ce caracterizează regulat în unul și același fel orice genitiv și orice infinitiv românesc.

Tot odată, în plan lingvistic general amintim de următoarele fenomene legate cu româna doar în mod indirect.

Astfel, apofonia latină (productivă în perioada ei anteclastică, pînă prin sec. IV-III î.Ch.) consta, precum știm, în schimbarea vocalei radicale *a* și *e* din silaba a doua (rar, a treia) sub influența elementului antepus derivativ. Așa avem de ex., *dare* > *addere*, *perdere*, *reddere*, sau *habere* > *adhibere*, *inhibere*, *prohibere*, sau *statuere* > *constituere*, *destituere*, *restituere* ș. a. (la nume procedeul a fost mai puțin regulat, dar cf. *alter* > *adulterus*, *annus* > *biennis*, *barba* > *imberbis*, *cantus* > *accentus* etc.). Din aceste exemple bine cunoscute reținem următoarele: de ex., *perdere*, format din *dare*, implică nu numai antepunerea lui *per-* la temă, ci și modificarea temei din *dá-* în *de-*, cele două schimbări fiind concomitente, una nefiind posibilă fără alta. Adică, această derivare, de ex., a lui *perdere* din *dare* este concomitent antepunerea lui *per-* accentuat + schimbarea lui *a*, devenit aton, în *e*. Toate efectuându-se simultan, se implică un singur morfem complicat de tipul *pér + á > e* pe care am putea să-l numim apofonofix (deși iarăși nu denumirea este lucrul principal).

În același plan lingvistic general mai aducem câteva fenomene aloglote, ale căror manifestări au pătruns în românește pe diferite căi, dînd reflexe deja neanalizabile la nivel morfematic în limba receptoare.

În limbile semite, majoritatea radicalilor băștinași sunt trilaterale, adică constau din trei consoane, între care, redînd sensuri flexionare și derivative, se intercalează vocalele. Dacă între aceste consoane se pun două vocale, avem ceea ce se cheamă *t r a n s f i x*. Notînd cele trei consoane prin cifrele 1, 2 și 3, identificăm tipul *1a 2a 3*, care a dat în românește ebraismul *haham*, dar și arabismele, venite prin turcă, *halal* și *haram*. Iar transfixul ebraic *1a 2i 3* (cu alofonia *i/ia* + guturală) l-a dat pe *mașiach* „(cel) uns”, pătruns în română (ca și în alte limbi) prin greacă sub forma monomorfematicului *mesia*, care a fost și tradus prin sufixalul *Χριστός*, participiul lui „a unge”. Alt morfem discontinuu din limbile semite este *d i f i x u l*, care constă din ceea ce amintește la prima vedere (dar nu este!) prefixul, urmat de cele trei consoane combinate cu două vocale. Astfel, difixul ebraic *ta 1, 2 u 3* a dat (de la rădăcina *l-m-d*) prototipul lui *talmud*, iar difixul arab *mu 1a2i3*, combinat cu radicalii, respectiv, *s-f-r*, *k-l-d* și *dj-h-d*, a format prototipurile turcismelor românești *musafir*, *mucalit*, dar și al arabismului recent *mudjahid*.

Fără să aducem mai multe fapte de același fel, socotim că cele de mai sus sunt suficiente pentru a arăta cît de variat este fenomenul morfemului discontinuu, prin urmare, cît de puțin dă apelarea la el în genere pentru a stabili precis specificul comun al confixelor românești, anume al celor alomorfe ale sufixelor (*al/a/ai/ale... lui/ei/lor* și *a... á/eá/e/ i/î*), dar și ale celor extraalomorfe (*ai... lea/a... a*), discernămîntul îngreunîndu-se prin omonimia parțială dintre *al/a* genitivale și *al/a* ordinale, care sunt deseori încurcate în gramatici ca ceva unic.

Așadar, alautemia (chiar fără să menționăm faptul că e inclusivă, adică se manifestă peste tot în alternarea *a/∅*) confixal-sufixală comună a genitivului și infinitivului românesc constituie un specific evident, sub un anumit raport, al limbii române printre alte limbi și, sub alt raport, printre mai multe alte fenomene chiar ale ei, care țin de morfeme discontinue (fenomen recunoscut recent de gramatica română) în general, dar și tocmai printre confixe (noțiune neaplicată pînă acum acolo) în particular. Prin urmare, concluzia dnei A. Dragomirescu, cum că termenul, care circulă de multă vreme în lingvistica

structurală românească, cel de morfem discontinuu” „acoperă aceeași realitate lingvistică” ca și noțiunea de confix (p. 155) nu corespunde în mod evident realității. Precum se vede cel puțin din multiplele fapte aduse mai sus, noțiunea de morfem discontinuu nu acoperă aceeași realitate lingvistică ca și noțiunea de confix, ci o realitate cu mult mai largă decât acesta. Se înțelege că ea este și mai largă decât cea de confix alomorf al sufixului și nu ține cont deloc de această alomorfie sui-generis (pe care tocmai am relevat-o prin termenul special de alautemie, pentru că un termen mai bun din cele existente n-am putut găsi). În noțiunea generală de „morfem discontinuu” specificul situației examinate se pierde, ceea ce nu contribuie la identificarea exactă a esenței adevărate comune a „articolelor” și a „prepoziției” în cauză, care esență caracterizează în mod global morfologia română.

Nerelevarea specificului confixului în sens strict, ca și a diferitor specii ale confixului, printre morfemele discontinui în genere ar echivala cu o indistinție similară între prefix, sufix, infix și postfix ca morfeme continui. Se înțelege, ultima confuzie ar fi evidentă și de aceea, de obicei, nu se face, iar prima e mai greu de detectat, esența însă în ambele cazuri este una și aceeași.

Realitatea fenomenului în discuție se manifestă de către orice genitiv la toate formele de gen, număr și determinare și de către orice infinitiv la toate formele de diateză și timp relativ. Mai precizăm că e vorba nu numai de genitivul substantivelor, ci și al adjectivelor (cf. *al/Ø vechiului prieten*), al pronumelor (cf. *Ø/ al lui, Ø/al acestui/a*), al numeralelor (cf. *Ø/al celor trei*). Prin urmare, nu corespunde realității nici afirmația, de-a dreptul surprinzătoare, a dnei A. Dragomirescu, cum că „observația (deși la noi aceasta nu este o observație, ci caracteristica principală a situației – *M. G.*) că alautemia este o trăsătură globală a limbii române se sprijină pe un inventar destul de redus de fapte lingvistice, chiar dacă implică, așa cum spune autorul, cele mai importante clase de cuvinte, substantivul și verbul” (p. 155). Această afirmație este contradictorie, dna A. Dragomirescu constatând (deși cu un „cum spune autorul”) că fenomenul implică două clase deschise de cuvinte (adică al căror număr e nelimitat). Cum poate fi vorba atunci de „un inventar destul de redus de fapte lingvistice”? Se înțelege că numărul de exponenți ai alautemiei este limitat la minimum (e vorba doar de *a/Ø*, cu *a* însoțit în limba literară de acordatorii *-l*, *-i* și *-le*), în schimb, numărul de purtători ai acestor exponenți este absolut nelimitat. Adică, alautemia se caracterizează prin același metaindiciu care este propriu și oricărei categorii morfologice: numărul strict limitat de exponenți și numărul nelimitat de purtători. Deci alautemiei (deși nu e morfocategorie, ci un fel de alomorfie) nu i se poate nega calitatea de fenomen pan- și supraclasia.

Doar pentru contrast putem aduce unele fapte, aplicată la care, afirmația mai sus citată a dnei A. Dragomirescu ar fi justă. Astfel, la rom. *acest – acesta, acel – acela*, dial. *ist – aista, ăst – ăsta* și, eventual, alte câteva elemente, alautemia (inclusiv ea, cf. *Ø/-a*), sufixală-zero într-adevăr „se sprijină pe un inventar destul de redus (am spune chiar „foarte redus” – *M. G.*) de fapte lingvistice”. Dar această situație nu este caracteristică, nici pe departe, pentru orice genitiv și la orice infinitiv românesc. De notat că aceleași puține elemente sunt cuprinse și ele de alautemia generală, din care cauză avem alternări poziționale ca în *casa acestui om – a acestuia*, în care caz putem constata bialautemie (sperăm că din cauza acestui termen, foarte ușor de înțeles, nu ne va fi atribuită terminologia „foarte complicată” și asem. – așa este realitatea limbii române, a cărei descriere cere noțiuni și termeni adecvați, chiar inutili în cazul altor limbi).

Tot pentru contrast aducem unele exemple de manifestări alogote ale alautemiei, în care ea, exprimată printr-un număr redus de fapte, nu este deloc o trăsătură globală a limbilor respective. Astfel, o paralelă a rom. *meu – al meu, tău – al tău* ș. a. este fr. *mon – le mien*, resp. *a moi, ton – le tien*, resp. *à toi* etc. În spaniolă, la anautemele

posesivelor genul nu se distinge, din care cauză avem corespondențe biunivoce *mi – mío, mía, tú – tuyo, tuya* etc. Cf. și engl. *my – mine, your – yours* etc. Spaniola mai are câteva pronume și adjective ce se antepun determinatului în forma care nu poate ocupa alte poziții, ca *algún – alguno, ningún – ninguno, primer – primero, cualquier – cualquiera, gran – grande, buen – bueno, mal – malo* etc. Dar e imposibil să înșire cineva tot inventarul „redus de fapte lingvistice” în care se manifestă alternarea de tipul rom. *casei/a casei* și *cînta/a cînta* în limba română.

Așadar, negăsind în comentariile dnei A. Dragomirescu nimic ce ar putea infirma tezele noastre privind alautemia din limba română, ne reafirmăm convingerea că aplicarea noțiunii în cauză este într-adevăr necesară pentru înlăturarea contradicțiilor în descrierea acestei limbi, înlăturare ce dezvăluie, eo ipso, o trăsătură globală, și tot odată specifică, a ei. Astfel considerăm în pofida concluziei din [1, p. 155], cum că „introducerea noțiunii de confix (și a celor legate de acesta) nu este absolut necesară”, concluzie ce poate fi înțeleasă și ca un cufemism care sugerează în sensul că tezele noastre ar fi, de fapt, inutile.¹

„Nota” examinată mai conține câteva compartimente, care în ciuda titlului ei, privesc alte teze de-ale noastre, nu cele referitoare la alautemie.

Astfel, despre tratarea noastră, a elementului *lui* din (*a*) *lui Ion* și asem. A. Dragomirescu nu se pronunță critic, dar, corectînd-o, precizăm că cele opt trăsături prin care se caracterizează și articolul nu sunt specifice numai *lui*, ci categoriei morfologice în genere. Tocmai avînd aceste trăsături un element glotic poate fi, exprimînd un anume sens, articol. Acest sens este exprimat de (contrar celor spuse în „Notă”, p. 153) 1) demonstrativitatea extradistanțială ca în (*Omul stă aici*, nu *acest om* sau *acel om*, dar cu sema comună din *acest* și *acel*) și generalizarea maximă (ca în *Omul e muritor*), acestea excluzîndu-se reciproc doar ca sens și 2) ceea ce se exclude reciproc cu ele, ca sens și ca formă (ca *A venit un om*). Se înțelege că potrivit acestui criteriu (explicitat în felul nostru, dar prezent implicit în lingvistică în genere), *lui* din (*a*) *lui Ion*, despre care vezi (1, p. 152) se dovedește a fi flexiunea antepusă a cazurilor genitiv și dativ la numele proprii, ele avînd sens definit fără articol, în virtutea însăși a naturii sale. E un caz particular (ca și *al, a, ai, ale* și *al... lea, a... a*) a supraîncărcării gramaticii române cu „articole”, despre care chiar și în [5, p. 172] se spune: „ceea ce ne-am obișnuit să numim articol reprezintă o categorie extrem de eterogenă de elemente, avînd în limbă roluri foarte diferite, disparate, greu de redus la o clasă unică”.

Cît privește numeralele, dna A. Dragomirescu nu exprimă explicit vreun dezacord cu tratarea noastră a ordinaletor ca formații confixale extraalomorfe (vezi, de ex., p. 151), deși implicit le include și pe ele în ceea ce e format prin morfemul discontinuu (p. 155). Acesta însă nu permite să se identifice exact tot specificul lor, străin de articolele reale (pe cînd unele gramatici găsesc în ele chiar trei „articole”: *al, le-* și *-a*) și deosebirea de *al/ai/ale* de la genitiv, alomorfe ale lui Ø. Și dacă se constată (ce e drept, în mod obiectivist, fără acord sau dezacord) că la noi „delimitarea numeralului de adjectiv se face în cadrul unui sistem propriu” (p. 155), apoi iarăși propunem oponenților să vină cu un alt sistem, care ar corespunde mai bine principiului empiric (vezi aici notele 4 și 5). Sistemul nostru se bazează pe componența categorială a formațiilor examinate în lumina căreia numeralele cardinale ale multor limbi, printre care și ale românei, nu fac parte din

¹ O încercare de a combate tezele privind alautemia (singura încercare cunoscută nouă pînă acum) este [9]. Răspunsul nostru, prezentat imediat la redacție, n-a putut să apară decît peste șapte ani și ceva (vezi [10]). În genere, construcțiile cu *al, a, ai, ale* (ca și alte fenomene) pot fi examinate dintr-un număr nelimitat de puncte de vedere (vezi, de ex., [11]), ceea ce însă nu poate anula trăsătura lor ca exponenți ai alautemiei, ea fiind o trăsătură globală a morfologiei române.

clasa adjectivelor, iar ordinalele lor (în română doar *întîi*, *prim*, *secund*, *terț*) fac parte din ea, pe cînd restul ordinalelor românești (de la *al doilea* – *a doua* în sus) nu sunt adjective, dat fiind specificul lor categorial. Aceste *al doilea* ș. a. figurează și ca adjective, primind articolul hotărît (ca în *cel de-al doilea*, înv. *cel al doilea*) și cel nehotărît (ca în *un al doilea*), dar și ca altceva (ca în *Al doilea (om) a venit*, deci ca și într-o limbă fără categoria determinării, cf. rus. *Второй (человек) пришел*). Așa ceva la *întîi*, *prim* ca și la orice alt adjectiv românesc, nu e posibil.

Mai e de notat că pentru calificarea clasială a lui *al doilea* – *a doua* hotărîtoare este nu structura lor afixală (anume confixală), ci componența categorială. Astfel, am mai relevat nu odată deosebirea dintre aceste *al doilea* – *a doua* și asem., și alb. *i dytë* – *e dytë* și asem., cu care sunt comparate după vechea tradiție. Aceste alb. *i dytë* ș. a. sunt adjective, fiindcă disting, ca și alte adjective albaneze (nu numai ordinalele), confixale și ele, toate categoriile adjectivale, inclusiv determinarea: *i dytë* (nehot.) – *i dyti* (hot.), *e dytë* (nehot.) – *e dyta* (hot.) ș.a., neputînd apărea în afara lor în contexte ca rom. *Al doilea (om) a venit*.

Cît despre criteriile noastre, numite în [1, p. 155] ba „semantice”, ba „relaționale”, ne conducem la identificarea numeralelor, ca și a cuvintelor din orice clasă, de cerințele principiului empiric (vezi mai sus), interesîndu-ne respectarea lor, și nu felul de a denumi operația. Nu odată am constatat că pretențiile tradiționale de a defini „părțile de vorbire” numai după criteriile gramaticale sau lexicale, sau lexico-gramaticale ș.a. nu pot fi satisfăcute, în virtutea naturii claselor de cuvinte (chit că înseși noțiunile de „gramatical”, „lexical” și asem. nu sunt, nici pe departe, primare, necesitînd să fie deduse din aceste ultime). Și dacă pentru numerale aplicăm metoda excluderii (vezi și [1, p. 153]), înseamnă că ea s-a dovedit a fi optimă, cel puțin pînă cînd vor fi propuse alte metode de identificare strictă a lor.¹

Tezele noastre referitoare la existența conjugării obiectivale în românește [1, p. 154-155] sunt rezumate în linii mari corect și fără obiecții. Am mai adăuga că stadiul predominant aglutinativ la care se găsește nu este o piedică pentru recunoașterea existenței ei, căci aglutinativ se exprimă și diferite alte categorii morfologice în limbile lumii (cum sunt, de exemplu posesivul cu numărul și persoana lui, dar și cazul, în limbile turcice, finougrișe ș.a.). Dar nu-s de neglijat nici elementele de fuziune dintre exponenții subiectivali și cei obiectivali românești, deci nu numai cazurile de întrepătrundere a lor (ca în *închide-vă-ți*, *crede-mă-ți*, aduse în [1, p. 154]), ci și cele de suprimare a exponentului subiectival de către cel obiectival, ca în *vars-o* sau *scurteaz-o*, cu morfocomplexe ca *vars-*, *scurteaz-* și asem., imposibile aparte. Conjugarea obiectivală se găsește la aproximativ același stadiu și în alte limbi romanice și balcanice, dar în genere, la stadiul fuziunii exponenților e prezentă în multe limbi din lume (un exemplu este vecina limbă ungară). Pentru română însă concluzia practică, după noi, e aceea că exponenții obiectivali fiind ceea ce sunt (deci nu „pronume scurte”, „atone”, „conjuncte” ș.a.), în gramaticile românei trebuie să figureze pronumele personale doar ca atare (nu „pline”, „accentuate” etc.), căci alte pronume personale nu există aici.

În [1, p. 150] mai figurează lucrarea noastră despre paraverbalitatea din limba albaneză, la care însă nu se face nicio referință în text, dar nici nu e cazul (deși fenomenul

¹ Vorbînd de numerale (p. 153), A. Dragomirescu greșește. Numeralele cardinale nu se caracterizează prin binumericitatea determinatului (mai precis, a cuantificatului), ci numai prin mononumericitatea lui, alegînd în unele limbi pluralul, în altele singularul, dar tot un singur număr. Prin binumericitatea determinatului se caracterizează tocmai adjectivele, ceea ce le și deosebește, la nivel categorial, de numeralele cardinale. Tot acolo [1, p. 153] apare greșit de cîteva ori „determinant” în locul corectului „determinat”.

există și în românește, el nu manifestă alautemie, formațiile paraverbale nefiind deloc alomorfe).

Totalizînd cele spuse referitor la tema noastră principală, constatăm că în limba română există și confixarea fără alautemie, ca la derivatele zise parasintetice și la ordinale (deși ea se repetă periodic pentru numere mari) și la cîteva alte cuvinte (ca *de-a 'ndoaselea* sau *de-a v'ași ascunselea*), precum și alautemia fără confixare (ca la cîteva demonstrative, ca *acest*, *acel* sau dial. *ăst*, *aist*), numărul ultimelor cazuri fiind limitat. În schimb, intersecția alautemiei cu confixarea e prezentată prin orice formă de genitiv a fiecărui nume și prin orice formă de infinitiv a fiecărui verb,¹ adică printr-un număr infinit de cuvinte din clasele deschise, ceea ce face alautemia o trăsătură globală a limbii române.

Așadar, după ce am examinat prima prezentare, în lingvistica română, a tezelor noastre privind alautemia, nu vedem în această prezentare niciun argument de natură să infirme tratarea noastră a faptelor în discuție. Prin urmare, atîta timp cît nu se vor demonstra eventuale avantaje ale altei tratări a acelorași fapte, vom rămîne cu părerea noastră asupra lor. Adică, în lumina a tot ce cunoaștem rămînem ferm convinși că fără aplicarea consecventă a noțiunilor de confix, atît extraalomorfic,² cît și alomorf al sufixului, în sens precis (deci nu al morfemului discontinuu sau întrerupt în general) și fără a se constata confixarea și alautemia confixal-sufixală ca o trăsătură globală a morfologiei românești, limba română nu va putea să fie descrisă în mod adecvat.³

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. A. Dragomirescu, *Notă asupra conceptului de „alautemie confixal-sufixală inclusivă” la Marcu Gabinschi* // *Limba română* (București), 2008, 2, p. 150-155.
2. C. Frîncu, *Cu privire la „uniunea lingvistică balcanică”. Înlocuirea infinitivului prin construcții personale în limba română veche* // *Anuar de lingvistică și de istorie literară* (Iași), Tomul XX (1969), p. 68-116.
3. M. Gabinschi, *Fenomenul de arhicaz și manifestarea lui în limba română* // *Probleme de lingvistică generală și romanică*, Vol. I, Chișinău, 2003, p. 162-164.
4. Ю. Апресян, *Идеи и методы современной структурной лингвистики*, Москва, 1966.

¹ În limba veche, infinitivul, chiar cînd predomina hotărît deja forma scurtă a lui, fiind precedat de prepoziția *de*, o completa, ca un fel de ecou, printr-un *-rea* (ca în *de-a facerea*, tip înfîlnit nu odată, de exemplu, la Varlaam), aceste *de-a* și *-rea* devenind tot un fel de confix. Mai tîrziu însă acest fenomen a dispărut complet.

² Polemica noastră cu [5] în problema nerecunoașterii structurii confixale nonalomorfe a ordinalelor române vezi în [12].

³ Cît privește formularea, greu de înțeles univoc, cum că, „introducerea noțiunii de confix (și a celor legate de acesta) nu este absolut necesară” [I, p. 155], se naște întrebarea: „absolut necesară” pentru ce? – întrebare ce poate să fie înțeleasă într-un sens destul de dilatabil. Dacă e vorba de ceva chiar „absolut” (sic!) necesar, s-ar putea avea în vedere și cele necesare pentru viața în genere, cum sunt aerul, apa și ceva comestibil. Desigur că pentru aceasta tezele noastre nu sunt „absolut” (și chiar „neabsolut”) necesare. Și chiar pentru lingvistică în genere ele, deși își păstrează valabilitatea, în multe limbi nu au la ce se aplica. Dar în ceea ce privește tocmai limba română, dacă punem scopul să eliminăm din descrierea ei unele vechi contradicții flagrante și să aplicăm la ea aceeași termeni și în același sens al lor, ca și la alte limbi, atunci în lumina a tot ce știm în prezent (inclusiv a tot ce am aflat de la dna A. Dragomirescu), tezele noastre apar chiar necesare. Adică, prin afirmația, cum că aceste teze n-ar fi „absolut necesare” (expresie ce admite diferite grade de generalizare), nu se poate camufla, decît în aparență, faptul că ele sunt într-adevăr necesare pentru descrierea veridică a limbii române.

5. I. Iordan, V. Guțu-Romalo, A. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967.
6. M. Gabinschi, *Allautemia inclusivă confixal-sufixală – o trăsătură globală a limbii române* // „Limba română” (Chișinău), 2005, 10, p. 31-41.
7. M. A. Gabinschi, *Considerații asupra sferei participiului din limbile romanice* // Omul și limbajul său. Studia lingvistica in honorem Eugenio Coseriu, Iași, 1992, p. 213-227.
8. M. A. Габинский, *Пособие по морфологии дакороманского глагола*, Кишинёв, 2002.
9. И. П. Чорный, *Рефлексий асупра артикулудуї посесив* // Лимба ши литература молдовеняскэ, 1979, 3, п. 64-75.
10. M. A. Габинский, *Реферитор ла артикулул посесив ын лимба молдовеняскэ* // Лимба ши литература молдовеняскэ, 1987, 2, п. 38-46.
11. D. D. Drașoveanu, *Despre al cu aplicare la o structură problematică* // Cercetări de lingvistică, 1931, p. 89-93.
12. M. Gabinschi, *Referitor la structura și originea ordinalelor române* // Revistă de lingvistică și știință literară, 1996, 1, p. 23-33.

SUMMARY

The author rejects Mrs. Dragomirescu's idea of his concepts of confix and allautemism being unnecessary, allegedly because the notion of discontinued morpheme is already applied to Romanian. This notion can by no means replace the more concrete ideas of confix and allautemism, as well as of the common positional confixal-suffixal allomorphy sui generis specific to both genitive (as in *a casei/ casei*) and infinitive (as in *a face/ face*), as a global characteristic of Romanian. It is just this approach which makes it possible to simultaneously eliminate the old contradictory qualifications of the genitive *a* as an „article” (in fact completely indifferent towards the category of definiteness) and of the infinitive *a* as a „preposition” (in fact completely alien to any obliqueness).